

BADEPERLE med usikker fremtid

Over Tromsø troner Alfheim Svømmehall, tegnet av arkitekten bak ikoniske Ishavskatedralen i samme by, Jan Inge Hovig. Denne modernistiske perlen av et bydelsbad er elsket av brukerne – og heller stemoderlig behandlet av politikerne. Enn så lenge er det vann i det vakre bassenget, men for hvor lenge? I utkanten av byen reiser det seg nå et badeland til flere hundre millioner kroner, med 50-metersbasseng og bølgemaskin. Er skjønnhet og nostalgi nok til å konkurrere mot det?

Tekst: Trond Rødsmoen

En gang et skinnende hvitt landemerke over byen. I dag vitner rust og graffiti om et årelangt forfall.
Foto: Trond Rødsmoen

Renovering av bassenget i Alfheim Svømmehall har vært en gjenganger i budsjettene, men lite ble gjort. Høsten 2016 fikk man til et løft. Her legges ny duk i bassengkaret.

Foto: Trond Rødsmoen

Signalbygg, juvel og monumental. Det er noen av ordene som brukes for å beskrive Alfheim Svømmehall. I flatterende lys syns ikke forfallet, som er høyst reelt.

Foto: Yngve Olsen Sæbbe

Dusjvaskene i Alfheim Svømmehall fotografert i 2016, slik de også var i 1965. Foto: Trond Rødsmoen

Glasskunst i foajeen, også den original fra åpningen i 1965. Foto: Trond Rødsmoen

«Nye» Alfheim Svømmehall åpnet 18. november 2016. Nå kan brukerne igjen nyte en svømmetur med formidabel utsikt. Foto: Yngve Olsen Sæbbe

JAN INGE HOVIG (1920-1977)

- Arkitekt, utdannet ved NTH i 1946
- Byarkitekt i Narvik 1947-50
- Startet eget arkitektkontor i Oslo 1950
- Svært produktiv: tegnet boliger, kirker, kinoer, offentlige bygg.

«Jan Inge Hovig var en fargerik person, utadventt, en eksplosiv type, mer italiensk enn nordisk. Han var generøs, storslagen, likte å sette i gang i stor stil. Han 'slengete iver'. Hovig var veldig dyktig, med fine grep på oppgavene. Han var veldig arbeidsom, men hadde vanskelig for å få tegningene ferdig i tide.»

Christian Norberg-Schulz, sivilarkitekt og professor

En sterk opinion i Tromsø mener at bygget ikke skal «tukles med». Det er foreslått å gjøre det om til noe annet, fylle det med nye aktiviteter, men i dette tilfellet er arkitekturen og funksjonen to sider av samme sak. Alfheim ble tegnet som svømmeanlegg og det bør det fortsatt være, sier Frode Gustavsen, prosjektleder i Byggforvaltningen i Tromsø kommune.

Vi står i selve svømmehallen, med store glassflater og et tak som nærmest svever i løse luften. Utsikten er formidabel. Byen der nede under oss, ruvende fjell over. Å svømme her en mørk kveld, med nordlyset flommende over himmelen der ute, må være ren magi.

Den dagen vi er på besøk er imidlertid stemningen noe mindre magisk. I bassengkaret er flere bygningsarbeidere i gang med å legge ny duk. Lysarmatur skiftes. Det støyer fra maskiner. Gustavsen leder an på en rundtur i resten av bygningen, reist som et kombinert badeanlegg og samfunnshus. Materialene er naturbetong, tre og glass. På veggene i foajeen er det glasskunst, original fra da bygningen sto ferdig i 1965. En plakett forteller at bygningen ble tildelt verneprisen 2006 av Troms avdeling av Fortidsminneforeningen. Vi passerer treningssenteret i kjelleren og videre til garderoben, for å ta de originale dusjvaskene nærmere i øyesyn. De er preget av tidens tann – men samtidig svært moderne i all sin minimalistiske hvithet.

– Alfheim er et tidstypisk bilde av en 60-tallsbygning, men har ikke noe permanent vern. Det håper jeg vi kan få på plass, slik at bygget trygges for fremtiden. Å ikke skulle være et basseng lenger, ville være et overgrep mot arkitekten, mener Gustavsen.

Han har Hovig «høyt på min personlige liste» og mener arkitekten fortjener mer oppmerksomhet enn han har fått.

I SKYGGEN AV ET NYTT BADELAND

Mens badelandet Tromsøbadet, budsjettert til nærmere 700 millioner kroner, reiser seg på Templarheimen fem kilometer lenger nord, er framtiden til Alfheim Svømmehall høyst uvis. Å totalrenovere bygningen vil kunne koste godt over 100 millioner kroner – og det er penger som i dag ikke finns. Og hvordan skal et vakkert, men enkelt

badeanlegg fra 1965 kunne konkurrere med 50-metersbasseng, stupeanlegg, sklier, rutsjebaner, boblebad og bølgemaskin?

Det kommende kjempeanlegget til tross; mange er de som ønsker å se den kjente og kjære bygningen ikke bare bevart, med også at den skal gjenoppstå i all sin fordums prakt. Og en av de som faktisk gjør noe for at svømmehallen fortsatt skal kunne holde åpent, er altså bygningsforvalter Gustavsen. Han har ansvaret for den delvise renoveringen, høyst nødvendige arbeider det ikke er satt av penger til. Midlene tas fra driftsbudsjettet.

– Vi var i en tvangssituasjon. Enten måtte vi utbedre eller stenge. Det siste ville være i konflikt med Opplæringsloven med forskrift som sier at barn har krav på svømmeundervisning. Dermed ble det utbedring.

I dag, mai 2017, et halvt år og noen få millioner senere, er han godt fornøyd. Vannet er igjen tilbake i bassenget, lyssettingen forbedret, betongbenkene er nymalte og det er til og med gjort energiøkonomiserende tiltak. Da «nye» Alfheim åpnet 18. november 2016 klokken 07.00, var ordføreren til stede mens NRK sendte direkte.

– Alfheim betyr noe helt spesielt for folk i Tromsø, sier Gustavsen.

DA DET MODERNE KOM TIL TROMSØ

– Når vi står her ute har vi de to mest markante bygningene i byen i sikte, begge skapt av den store modernisten Hovig, sier Erling Steenstrup, rådgiver i Byutvikling, avdeling for kulturminner og bygningsvern i Tromsø kommune. – Folk i byen var veldig stolte av det nye og moderne. Hovigs bygg var en av grunnene til at jeg selv ville bli arkitekt.

Vi har flyttet oss utendørs. Over oss ruver Alfheims store glassflater. Rusten er påfallende, det er også graffitien på naturbetongen. Likevel er det ikke vanskelig å skjønne hvorfor Alfheim omtales som signalbygg, juvel og monumental. Bygningen ble tegnet av Jan Inge Hovig i 1957, og sto ferdig i 1965, året før Hovigs mest berømte bygning, Tromsdalen kirke, eller Ishavskatedralen. Det er ikke vanskelig å se likheten mellom de to bygningene der de vender seg mot hverandre fra hver sin side av Tromsøysundet.

Hovig er særlig kjent for sine offentlige bygg i Nord-Norge. Fra 1947-50 var han byarkitekt i Narvik under gjenoppbyggingen av byen som ble bombet i 1940. I 1950 opprettet han eget arkitektkontor i Oslo, men tegnet hus, kirker og offentlige bygg i hele landet. Blant hans mange arbeider er Finnsnes sparebank, Harstad kirke, Tromsø fylkesadministrasjon (senere politihuset), Norges Varemesse på Sjølyst i Oslo og Villa Weidemann i samme by. I Store Norske Leksikon heter det at han i Narvik, Harstad og Tromsø «förgav ... ikoniske bygg fylt med optimisme, dristighet og tro på fremtiden».

I anledning svømmehallens 40-årsjubileum i 2005 skriver Bjørnar Slettmo i et innlegg i Nordlys om minner fra åpningen i 1965: «Nybygget oppe på Alfheim ga også et løfte om en ny tid, ikke bare for dem som ønsket å ta sitt vanlige bad. For 25 meters basseng og to stupebrett hadde vi ikke opplevd i byen tidligere.» Men Slettmo skriver også om forfallet som var tydelige i 2005. Og bedre ble det ikke de kommende årene.

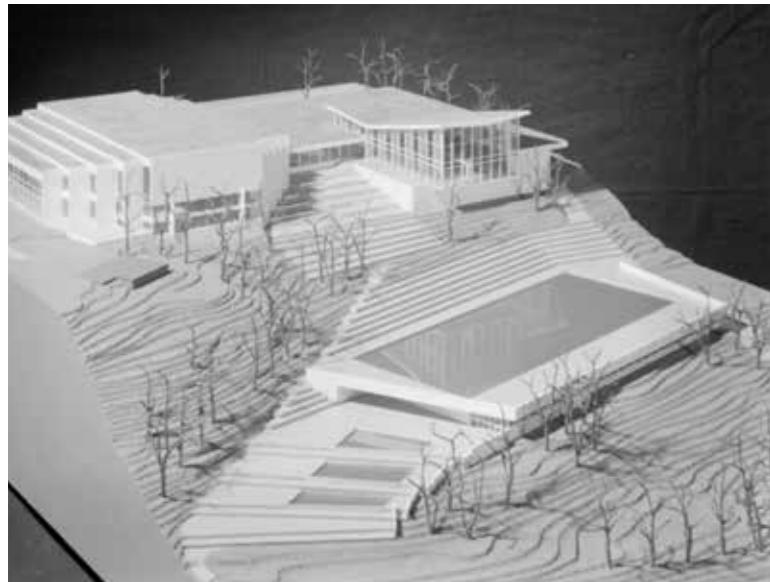
Det er gått noen år siden Fortidsminneforeningens vernepris. Plaketten henger i foajeen, som for øvrig bærer preg av tidens tann, som resten av bygningen. Svømmehallens forfall har jevnlig bidratt til nyhetsoppslag de siste årene. I 2014 mente kommunelegen at forfallet gikk på sikkerheten løs. Bunnene i bassenget var så avskallet og flekkete at det ville være vanskelig for badevakten å se om det lå et menneske på bunnen.

Forfallet har også vakt forargelse. I en kommentar til artikkelen i 2014 skriver en leser at «Det er en skam at et så fint monumentalt bygg tegnet av en stor arkitekt har fått lov til å forfalle på en slik ekstrem måte. Alfheim Svømmehall bør igjen få lyse ut over byen som en skinnende juvel. I stedet for rust, utslitte vinduer, avskallet maling og et lys som ser mest ut som det kommer fra en låve på sparebluss, bør den stå der oppe på Alfheim, kritthvit og skinnende med et klart og sterkt lys.»

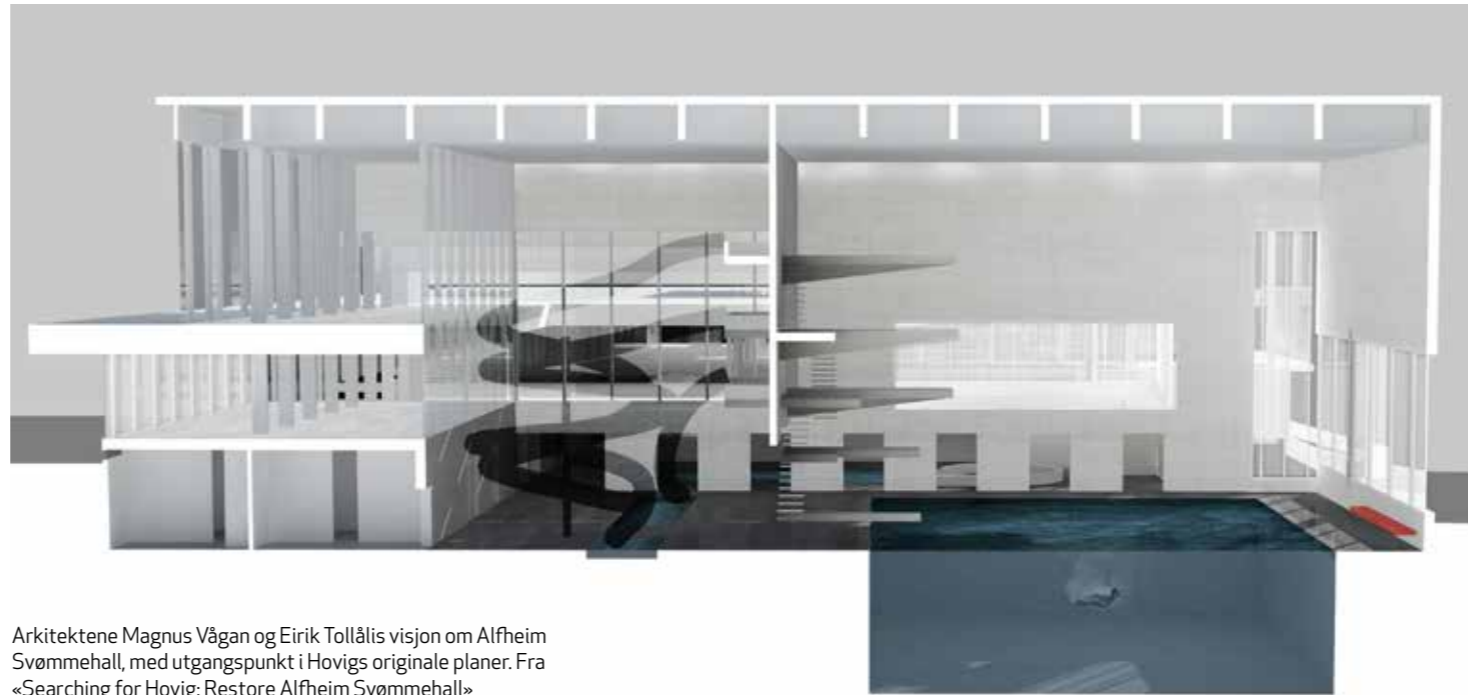
VI TAR VARE PÅ VINDUSARVEN

snekkeriet
Tlf 74 07 66 40
www.snekkeriet.as

FOTO: OLE ALEXANDER KIRKNES

Hovigs modell av et utvidet badeanlegg på Alfheim, med utebasseng. Kun delen øverst til høyre ble realisert.
Foto: Teigens Fotoatelier / DEXTRA Photo

Arkitektene Magnus Vågan og Eirik Tollåli visjon om Alfheim Svømmehall, med utgangspunkt i Hovigs originale planer. Fra «Searching for Hovig: Restore Alfheim Svømmehall»

Arkitekt Magnus Vågan skrev sammen med medstudent Eirik Tollåli i 2015 en visjonær diplomoppgave om arkitekten Jan Inge Hovig og hans originale planer for Alfheim Svømmehall.
Foto: Trond Rødsmoen

VISJONÆRT FOLKEMØTE

Siden har Alfheims skjebne vært oppe til stadig politisk debatt. Bevaring ble lovet av samarbeidspartiene som etter valget i 2015 tok over makten i byen. Men pengene mangler. Og med det nye badelandet på Templarheimen – vil det i det hele tatt være behov for bydelsbad? Byrådet åpnet i 2015 for å legge ned badet etter at det nye badelandet står ferdig om noen år. Dette har skapt stort engasjement i befolkningen. Avisartiklene har vært mange, og underskriftskampanjen «Alfheim svømmehall må bestå» ble lansert på nett. Og så, mens det endelige vedtaket om nytt badeland ennå ikke var gjort, kom to arkitektstudenter ved Arkitektthøgskolen i Oslo på banen og ga litt vind i seilene til de som brenner for at Alfheim i stedet for å forfalle tvert imot skal oppgraderes og utbygges til å bli et fullverdig folkebad.

Eirik Tollåli og Magnus Vågan viser i sin diplomoppgave «Searching for Hovig: Restore Alfheim Svømmehall» fra 2015 hvordan man kan videreutvikle Hovigs 60-tallsvisjoner for Alfheim slik at det kan bli et moderne badeanlegg. Hovig hadde opprinnelig laget tegninger til et større anlegg, og det var disse originale planene studentene nå brukte til å gjenskape arkitektens «ideelle design» i en 2015-versjon.

– Oppgaven til Vågan og Tollåli var et spennende initiativ. Jeg tenkte umiddelbart at dette måtte flere få høre om, forteller Gustavsen.

I regi av Tromsø kommune og Nord-Norges Arkitektforening klarte man 10. februar 2016 å fylle kommunesalen med folk som var opptatt av svømmehallens videre skjebne. Arkitektstudentenes presentasjon av sine visjoner ble møtt med stor begeistring i salen og bred omtale i avisen.

– Det viser at vi saksbehandlere kan bruke situasjonen til å sette ting på dagsordenen, sier Gustavsen.

Vågan og Tollålis oppgave tar ikke bare for seg Alfheim, men også mannen bak, Jan Inge Hovig.

– Det var viktig å komme under huden på ham for å kunne jobbe litt uhemmet med arbeidet hans. Hovig tegnet et større anlegg enn det som ble realisert, og vi tok utgangspunkt i dette originale arbeidet for å se hvordan dette kunne utvikles i dag, men i tråd med Hovigs tanker, sier Vågan.

Vi møtes midt i byggeplassen Alfheim, men den unge arkitekten ser kun bygningens kvaliteter, omtaler den som flott, nærmest et kirkerom fylt med vann, og forteller om utfordringen under arbeidet med oppgaven: hvordan få 1965 til å møte 2015.

– Svømmehallen er det som har endret seg minst disse 50 årene siden bygget var nytt, og det er den vi har arbeidet mest med. I vår visjon har vi fjernet enkelte elementer, noe vi mener gjør rommet bedre. Men det svevende taket er Hovigs sterkeste grep, og det har vi prøvd å forsterke. Og det røde skiltet med «Brådypt», det må selvfølgelig bevares.

I tillegg har de altså utviklet påbygget som aldri ble realisert, og lagt inn elementer som gjør Alfheim til et fullverdig moderne bybad og svømmeanlegg.

TILBAKE TIL HVERDAGEN

De unge arkitektenes visjoner for Alfheim ligger foreløpig langt unna de økonomiske og politiske realiteter, men Gustavsen er likevel godt fornøyd med det kommunen har fått til med relativt få midler hentet

fra driftsbudsjettet. I dag er svømmehallen fullt fungerende igjen, selv om det fortsatt trengs renovering av skallet, taket og glassfasaden, noe det ikke foreligger konkrete planer for. Badets fremtidige skjebne stiller bygningsforvalteren seg avventende til.

– Vi vet ikke hva som skal skje. Skal det driftes videre etter at det nye badelandet står ferdig i 2019? Tromsøbadets kostnadsramme nærmer seg nå 800 millioner kroner, og spørsmålet er om det vil være økonomi til å drifte de andre badene i byen i tillegg. Vedtaket om det nye badet på Templarheimen ble gjort uten at det ble tatt stilling til den eksisterende bassengstrukturen i byen. Disse planene henger i løse luften. Jeg har derfor tatt initiativ til utarbeiding av en bassengplan som inkluderer det nye badelandet og de nåværende bassengene. Alfheim Svømmehall er fortsatt i spill, sier Gustavsen.

Besøk Tromsø Museum – Universitetsmuseet
Tromsø Museum · Polarmuseet · Tromsø arktisk-alpine botaniske hage · MS Polstjerna

uit.no/tmu

TROMSØ MUSEUM / UNIVERSITETSMUSEET

RIKSANTIKVARENS KULTURMINNEPRIS

Prisen deles ut til personer, organisasjoner eller miljøer som har gjort en særlig innsats for:

- bevaring og/eller restaurering av kulturminner
- formidling av kulturminner, nasjonalt eller regionalt
- bruk/gjenbruk og vedlikehold av kulturminner

Prisen består av et kunstverk, diplom og kr. 25.000. Dersom vinneren er en offentlig institusjon, vil pengepremiene bli gitt til en frivillig organisasjon eller eier valgt av vinneren. Forslagsretten er åpen for alle. Vi håper mange benytter anledningen til å nominere gode kandidater.

Nominasjonsfrist: 30. juni 2017. Nominasjonsskjema: www.ra.no/kulturminnepris

Spørsmål om prisen eller nominasjoner? Kontakt Riksantikvaren v/ Turid Årheim, på e-post: tar@ra.no eller per post: Pb. 8196 Dep, 0034 Oslo